

Er pílslagið pálmí innflutt til Føroya í søguligari tíð?

Ella er tað upprunaligt her?

Eftir *R. Rasmussen*

I. Inngangur

Tann gróður, sum nú er í Føroyum, er komin higar á ymsar hættir: 1. Ein partur, meginparturin (tá allur gróður er viðroknaður), man vera komin aftan á hina stóru ísöldina. 2. Annar partur av gróðrinum er fluttur ella slóddur inn, síðan menn funnu og bygdu landið.

Upprunagróður í Føroyum kalla vit tí tann gróður, sum hevur verið her áður enn fólk settu fótin á land í oyggjunum. Hin partin kalla vit innfluttan gróður.

Tann spurningur, sum her liggur fyri, er at fáa avgjört, um tað pílslagið, ið hjá okkum hevur fingið navnið *pálmi* er upprunagróður ella innfluttur gróður.

Skulu vit svara hesum spurningi til lítar, er fyrst og fremst neyðugt at fáa vissu fyri, hvat tað pílslagið er, sum her í Føroyum hevur fingið navnið *pálmi*.

II. Pálmanavnið

Í øllum kristnum londum var tann siður í miðöld, at fólk bóru pálmur pálmasunnudag bæði til príðis heima við hús og til at príða kirkjurnar við. Í teim syðru lond-

unum vóru sannir pálmur fyrri hond; í teim norðaru londunum royndu fólk eisini at halda henda sið, men her vóru ikki sannir pálmur at fáa. Tey nýttu tí onnur leyvtrö fyrri pálmur. Pílagreinar við blómandi reklum uppiá vóru vanligast nýttir í Norðurlondum og í Onglandi (*Rasmussen*³). Av hesum siði er pálmanavnið komið á ymiss pílaslög í Norðurlondum.

*Jens Chr. Svabo*¹ og *Jörgen Landt*² eru teir fyrstu, sum skrivað hava um pálmanavnið í Föroyum, og spyrja vit nú, nær hetta pálmanavn man vera komið til Föroyar, kann tað ikki vera seinni enn tann hending, teir báðir sipa til (o. u. 1660). Nøkur líkindi eru til, at tað hefur verið væl fyrri hetta tíðarskeið; tí í 15. og 16. öld hefur hesin siður, at »bera pálmur« pálmasunnudag, verið um flestu Norðurlond (*Rasmussen*³, *Jenssen-Tusch*¹³, *Aug. Lyttkens*¹⁴ og *Britten & Holland*¹⁵). Tað er tí ikki órímiligt um vit halda at sami siður kann hava verið í Föroyum við; nakað beinvegis prógv fyrri at so hefur verið, hava vit ikki; men av tí, at kirkjuligar samgongur við Noreg ikki vóru sjáldsamar, er tað meira órímiligt at siðurin ikki skuldi verið fluttur higar.

*Svabo*¹ og *Landt*² sipa báðir til sama latínska plantunavn, *Salix caprea*, tá teir skriva um pálmanavnið. Kortini er tað í royndum so, at allir teir pílarunnar, sum vaksa á teimum stöðum, sum teir vísa til: Við Sjógv, á Strondum, í Øravík, á Toftum og í Hvalvík, eru ikki *S. caprea* men *Salix phylicifolia*. Staðurin, har hesin sami píkur veksur í Øravík, er nevndur *vesturi í pálmsskógv*, og píkurin, har veksur, verður enn kallaður *pálmi*; tað er tí neyðugt at kanna gjøllari, hvørt av hesum báðum pílaslögum, *S. caprea* ella *S. phylicifolia*, ið upprunaliga hefur átt pálmanavnið.

Gomul søgn er, at *pálmin* varð innfluttur úr Noregi til Föroyar um 1660, og teir flestu hövundar aftaná *Jörgen Landt* sipa meir og minni til hesa søgn, og tað man ivaleyst vera *Landt*, sum er upphavið til sögnina. Í bók síni »Forsög

til en Beskrivelse over Færøerne« bls. 333 skrivar hann:
 »En Ole Larvesen, Sysselmand paa Østerøen, har omtrent
 ved Souverainitetens Begyndelse bragt Piile i Færøe kaldte
Palmer fra Norge hvoraf nogle bleve plantede paa Stræn-
 der paa Østerøen, andre i Ørdevig paa Suderøen.«

Tað eru öll góð líkindi til, at Landt hevur alla sína vitan



Salix phylicifolia.



Salix caprea.

um hetta mál úr handriti Svabos til »Indberetninger«¹
 hóast hann ikki sipar til nakra keldu, men hann endur-
 gevur ikki orð Svabos rætt. Svabo skrivar nevniliga soleiðis:
 »Den første man ved at have gjort Forsøg med Træplantning
 her var Ole Larvesen, en Færøer og Sysselmand i Østerøen.

Han er og mærkværdig i den Henseende, at han var
 den sidste, som ved Suverainitetens Begyndelse byggede en
 Skude og sejlede med samme til Bergen for at berette den
 Nöd, der truede Landet formedels Handelsskibenes Ude-
 blivelse.

Paa samme Sted, hvor Skibet blev byggt, plantede han Piile (*Pálmi*).« —

Sum vit síggja, er ikki eitt orð hjá Svabo um, at pálmin er fluttur frá Noregi, bert um at hann er niðursettur, har skipið varð byggt. Einki er heldur gitið um, at pálmin var niðursettur fyri ella aftaná noregsferðina.

Sum áður nevnt nevna bæði Svabo og Landt *pálman Salix caprea*, sum man vera *S. phylicifolia*. Um tað nú má halda at vera ivaleyst, at hetta pílaslagið er upprunaligt í Föroyum, so kann tað tó eisini vera innflutt seinni; men tað eru tó ring líkindi til, at hesin nevndi Ole Larvesen júst skuldi velja sær hendan vøkstur úr Noregi, tí í fyrsta lagi mátti ein sýslumaður, sum víða ferðaðist, hava sæð hesar »pálmar« vaksandi heima, og í öðrum lagi er *S. phylicifolia* ikki vanligur fram við sjóvarstrondina um Bergensleiðina.

Sögnin um, at pálmarnir eru fluttir úr Noregi, hevir tó livað í Föroyum til hendan dag. Av hövundum, sum sipa til hennara, skulu vit nevna: *Landt*,² *Rostrup*,⁴ *Jakobsen*,⁵ *A. Degn*⁶ og *Botany of The Færöes*.⁷

Eftir sögnini skal ein systur Ole Larvesen, *Vísa Marjun í Øravík* hava sett niður teir pílar, sum vaksa *vesturi í Pálmsskógi*.

Viðvíkjandi *Salix caprea*, so hevir hesin pílar aldri verið upprunaplanta í Föroyum, til tess eru eingi tekin funnin; hon er einans funnin sum niðursett í görðum, eins og mong onnur víðaslög. Nær hesin pílar er innfluttur og niðursettur eru eingi fullgóð prógv fyri; með eftir sum Svabo skrivar, at Ole Larvesen var fyrsti maður ið setti niður trø í Föroyum, kann tað ikki hava verið fyri hesa tíð.

Táið *pálmanavnið* má ætlast at hava verið komið minst eini 150 ár fyri hesa tíð (sí omanfyri) má tað vera *Salix phylicifolia* ið hevir fingið navnið *pálmi*, tí hann var nógv tann størsti pílar her á landi vaks.

Eitt annað mál er at *S. caprea* eisini fekk *pálmanavnið*,



Salix phylicifolia í garði norðuri í Hvalvík.

táið hann var komin; tí í öðrum Norðurlöndum hevði hann hetta navn (*Rasmussen*³).

Viðvíkjandi *Salix phylicifolia*, so er tað ivaleyst at hann er upprunagróður í Föroyum. Í fyrsta lagi veksur hann víða hvar um landið, og í öðrum lagi er hann funnin í jörðini 1—2 m undir svörðinum, bæði sum viðja við barki uttan á og tínæst sum ásýniligar blaðamongdir.

Vit tora tí ivaleyst at halda *S. phylicifolia* eiga frumrættin til *pálmanavnið* í Föroyum.

III.

Varð Salix caprea veruliga niðursett á Ströndum?

Skuldi tað hóast alt verið *Salix caprea*, sum var niðursett á Ströndum, og at bæði Svabo og Landt við rætti hava nýtt hetta navn, so má eisini nakað vera í tí, at træið er innflutt. Tá ið tað sigst, at Ole Larvesen laðaði garð uttan um,

har hann setti pílin niður, kann hetta týða á, at vökturinn var sjáldsamur; men tá træið har vaks seinri var *S. phyllicifolia*, skuldi hitt verið sera vandalliga avoytt og hetta komið í staðin fyri. Til eitt slíkt umskifti eru tó líkindi minni enn smá.

Vissari man tó vera, at plantan upprunaliga var *S. phyllicifolia* og at bæði Svabo og Landt hava blandað növnini. Hvørgin teirra var særfróður í plantufróði, og mætari meðn í plantufróði enn teir eru farnir villir í pílaslögnum. Soleiðis hevur *W. C. Trevelyan*, sum vitjaði Föroyar 1821, lagt eitt pílaslag úr Föroyum inn á Botanisk Museum í Keypmannahavn, merkt *Salix hastata*⁷; men tað er veruliga *S. phyllicifolia*.

IV.

Hvussu mikið kunnu vit líta á sagnirnar?

Eftir sum alt málið um »pálmarnar« hvílir á sögnum, ber ikki til at sleppa teim so. Vit mega kannu eftir hvat álit vit kunnu hava á teimum.

Tað eru serliga tvey növn, sum eftir Landt eru heft við *pálmarnar* á Strondum og í Øravík, systkini *Ole* ella *Oluf Larvesen* (Lavritzen) og *Marjun Larvesdóttir* (Vísá Marjun). Hesi bæði eru flættað inn í so mangar sagnir og ævintýriligar hendingar og viðfáningar, sum lítið og einki kunnu hava við veruleikan at gera. Summar av sögunum um tey, eru eisini so mótsigandi, at tær illa eru álitandi, og maður kann stundum ivast um, at hann hevur við søguligar persónar at gera. Tó man eingin ivi vera um, at tey bæði hava verið til.

Í *Jakobsen*,⁵ bls. 209: »Marjun Larvasdóttir nevnd Vísá-Marjun í Øravík var systir teir tiltiknu Larvasarsynirnar. Pápin, Larvas í Øravík hevði konu av Strondum í Eysturoy«, men á bls. 42 í somu bók stendur, at Marjun hevði verið á Finnmörkini við bróður sínum, og at har hevði hon lært *finnagand*. Slektað skuldi hon vera av Strondum. *Hammershaimb*¹⁶ sigur hana vera komna úr Kollafirði til Øra-

víkar. At hon var sera rom í gandi, eru allar sagnir samdar um. Eftir *Jakobsen*,⁵ bls. 209, skal Marjun hava verið 3 ferðir gift, men tó barnleys. *Hammershaimb*,¹⁶ bls. 330, sigur ein son hennara at hava verið bónda í Øravík.

Í *Jakobsen*,⁵ bls. 90—100, stendur long og sera ævintýrilig sögn um, hvussu Ole Larvesen (Ólavur Larvasson) kemur úr Øravík inn á Strendur (Sjóvar) og gerst bóndi har.

Tað er ilt at hugsa sær, at ein slík flökja av sögnum, sum hesar um *Óla Larvason* og *Marjun Larvasardóttur* (sbr. *Hammershaimb*,¹⁶ bls. 327 til 330 og *Jakobsen*,⁵ bls. 42—44; bls. 99—101 og bls. 555, bls. 566—567) skulu vera komnar upp um veruligar persónar tey stórthundrað árin, sum liggja ímillum hin söguliga Óla Larvason (Oluf Lauritzen) og Jens Chr. Svabo, so tað er meira líkt til, at her munnu eldri sagnir vera blandaðar uppí.

Sagnirnar nema lítið ella einki við pálmarnar ella niðursetingina av innfluttum pílatröum. Tað eru fyrst Svabo og síðan Landt, sum koma við niðursetingini og innfluttninginum av pílum. Sögnin um pálmarnar man helst hava livað á mannamunni á teirra dögum, tó at hon ikki hevur verið uppskrivað fyrr.

Nakað álitandi er soleiðis ikki at finna um at *Salix caprea* ella *Salix phylicifolia* er innflutt og niðurstett her »ved Souverainitetens Begyndelse« (o. u. 1660).

V.

Hin söguligi Ole Larvesen.

Hin *elsta tingbókin*,¹² sum til er, prógvar at ein *Oluff Lauritzön* hevur verið lögrættumaður frá 1625 til 1645, og at sami maður (navnið er ymisliga stavsett: Lauritzen, Lauridsen, Lauridsson, Laesson og Laurittsson. At tað í Föroyum varð framborið Larvesson er samsvarandi framburðinum av tilíkum orðum í Föroyum tá í tíðini) varð sýslumaður í Eysturoy aftaná *Mikkel Joensen, Lamhauge* (Mikkjal í Lamba).

Hjá *A. Degn*⁶ stendur sami *Olaf Lauritzen* sum fest-

ari til 5 merkur á Skála 1613—31, 4 merkur við Sjógv (Strendur) 1628—42 og 4½ mörk við Sjógv (Strendur) (1628—29).

Hendan mann sigur *A. Degn*⁶ at vera sama mannin, sum setti niður pálmarnar á Strondum (hann sipar til Landt).

Eftir festararöðini hjá *A. Degn* eru líkindi til, at hesin sami *Oluf Lauritzen* er sonur fyrrverandi festara á Skála, *Lauritz Ellingsen*. Eisini ber tað at sama borði, at *Oluf* tekur bæði við festunum og við lögrættusessinum eftir *Lauritz*; men hesir bókfestu veruleikar eru í sterkasta mótstríð við sagnirnar. Í teimum skjölum, sum enn eru kannað, finst einki um Noregsferðina, líkalítið finst nakað um pálmarnar ella hiza tiltiknu systrina *Marjuna* í Øravík.

Hesin *Oluf Lauritzen* er eisini tann *Ole Larvesen*, sum tekur við sýslumannsembættinum eftir *Mikkjal í Lamba*. Teimum hevur eisini borið saman í einari Hvalvíkargrind um ein hval, so at sakarmál kom burtur úr (sbr. tingbókina elstu¹²).

Sum her sæst, er lítið farandi eftir sögnunum.

VI.

Salix caprea og *Salix phylicifolia*.

Síðst skal verða sagt eitt sindur um hesar báðar plantur, sum páلمانavnið er heft við í Föroyum.

At *Salix caprea* er flutt inn til landið í söguligari tíð, kann eingin ivi vera um. Hetta træið veksur bert inni í görðum og er aldri funnið úti á víðilsi. Heldur ikki eru nakrar leivdir funnar eftir tí, í jörðini, har grivið hevur verið. Um tað nakrantíð hevur verið nevnt *pálmi* av fólki í Föroyum er ivasamt.

At *Salix phylicifolia* er upprunaligur vöktur í Föroyum er líka so ivaleyst. At hetta træið hevur verið og er enn nevnt *pálmi* er ein royndur lutur. *S. phylicifolia* veksur á víðilsi víða um landið, og má eita vanligur vöktur. Í 6

oyggjum er hesin píkur funnin. Har seyður og stórdýr bíta, verður hann sum annar gróður, krypilsigur, men har hann fær frið, veksur hann hóast krókurur í 1—2 m hædd og leggirnir verða 3—5 cm í tvörmát.

Hesi eru tey fremstu vakstrarlendini:

1. *Eysturoy*, á Strondum og við Toftavatn.
2. *Streymoy*, í Hvalvík, í Kvívík, við Sandá, á Svínaryggi og við Landsbókasavnið (fluttur úr Hvalvík) í Tórs-havn.
3. *Sandoy*, í Traðarhamri á Sandi.
4. *Suðuroy*, við Øravík.
5. *Kunoy*, við býlingin Heima í Húsi.
6. *Vágur*, við Leitisvatn, á Norðtriðingsmýrum og í Miðvági (fluttur av Norðtriðingi).

Ivaleyst veksur hann enn víðari um landið. Eftir hvat *Mikkjal á Ryggi* sigur frá, hevur hann sæð henda sama pílvaksandi *Uttanhús í Vágum*.

Hetta var um *S. phyllicifolia* omaná jörð; men harumframt er hesin píkur funnin í móglögnum undir svörðinum á fleiri stöðum, og er hetta fullgott prógv fyri, at hann hevur vaksið í oyggjunum, ið hvussu er nökur túsind ár.

Fyrstu ferð, ið rakt var við leivdir av *S. phyllicifolia* í mógví, var ein grefstur í *Vágsbotni* 1921.¹¹ Síðan er sami píkur funnin o. u. 100 cm undir svörðinum í *Skálavík*.¹⁰ Síðst hevur *J. Dalsgaard* rakt við pílagreinar ásyniliga tjúkkar í torvheiðum í *Hoyvík*. Tær eru av sama slag; men annars er hesin síðsti grefstur ikki kannaður til fullnar enn.

Ivaleyst man vera at finna leivdir av pílavökstri víðari um, tá ið grivið verður.

Ymis staðarnövn tykjast eisini at benda á, at har í forðum hevur verði viðavökstur, um hann ikki longur er omaná t. d. *Pálmagil* vestantil á *Kallsoy* og *Kjarrdalur* á *Sandoy*.¹⁰

Har sum góðar móflötur eru, er ofta nógv viðja í mómum. Hígartil hevur tað verið hildið, at allar hesar viðjur

eru leivdir av *baraldi* (einiberviði), *Juniperus communis*; men hvør veit, um ikki nakað av hesum eru leivdir av *Salix phylicifolia*? Ean eru viðjurnar í föroyskum mógvi ov lítið kannaðar til at nakað vist kann verða sagt um hetta.

Eftir öllum, sum her er ført fram, má haldast fyri avgjört, at í fyrsta lagi er tað *Salix phylicifolia*, sum upprunliga eigur *pálmanavnið*, og í öðrum lagi, at henda planta hevur gróð í Föroyum langt fyri søguliga tíð.

SUMMARY

This article seeks to answer the questions: what sort of willow was called *pálmi* (palm) in the Faroes and was it of native growth or imported. In the Middle Ages willows in Scandinavia were called »palms«, for they were used as decorations on Palm Sundays. *J. C. Svabo*¹ (1782) and *J. Landt*² (1800) are the first authors to write about the name *pálmi*, but even then it was already ancient in the Faroes. Svabo and Landt equate it with *Salix caprea*, though this can hardly be correct, for the plant growing in all the places they mention is *Salix phylicifolia*. Landt writes that the *pálmi* was brought to the Faroes from Norway about 1660; Svabo has no remarks on this point. Later authors in asserting that the *pálmi* was introduced from Norway are merely following Landt.

The reports have it that one, Ole Larvesen, bailiff on Eysturoy, brought these willows from Norway, planting them at Strendur about 1660 and that his sister moved them to Øravík. Naturally the reports give no indication whether *Salix caprea* or *Salix phylicifolia* is meant. Svabo and Landt must be responsible for the confusion of names. Closer investigation, however, shows that the accounts alleging that the plant was introduced from Norway are contradictory and of little value.

Finally, a few words about the two »palms«. *S. caprea* has been introduced in historical times and is found only on cultivated land. It does not occur in peat. *S. phylicifolia* is native to the Faroes and is found widely throughout the contry in the following places: *Eysturoy*: Strendur, Toftavatn, *Streymoy*: Hvalvík, Tórshavn, Kvívík, *Sandoy*: Traðarhamar, *Suðuroy*: Øravík, *Kunoy*: Heima í Húsi, *Vágar*: Leitisvatn, Norðtriðingur, Miðvágur, Uttanhús. In addition it occurs in peat at *Tórshavn* in Vágsbotnur, *Skálavík* (leaves and stems), *Hoyvík* (stems). It may well be that many twigs hitherto thought to be from *Juniperus* are really from *Salix*.

It is most likely that *pálmí* originally denoted the indigenous *Salix phylicifolia*.

BÓKMENTIR

1. *Jens Chr. Svabo*: Indberetninger indhentede paa en allernaadigst befalet Reise i Færøe i Aarene 1781—82 (handrit).
2. *Jörgen Landt*: Forsøg til Beskrivelse over Færøerne, København 1800 bls. 212 og 333.
3. *R. Rasmussen*: Föroysk Plantunövn, Tórshavn 1950 bls. 131—133.
4. *E. Rostrup*: Færøernes Flora. Botanisk Tidsskrift 4. 56—57 1870—71.
5. *Jakob Jakobsen*: Færöske Folkesagn og Æventyr, København 1898—1901 bls. 42 og 209.
6. *Anton Degn*: Færöske Kongsbönder 1584—1884. Tórshavn 1945 bls. 191—92.
7. *Botany of the Færoes*, København 1901—1908. I. 78—79, III. 855.
8. *Gazet Patursson og R. Rasmussen*: Föroysk Plantunövn. Varðin 8. 142. 1928.
9. *R. Rasmussen*: Tríggjir smávegis úrdráttir úr Jens Chr. Svabos »Indberetninger um Føroyaferðina 1781—1782« Varðin 25. 5—8. 1925.
10. *Jóannes Rasmussen*: Nökur orð um fornan gróður í Føroyum. Varðin 26. 109—16. 1949.

11. *Knud Jessen og R. Rasmussen*: Et Profil gennem en Törve-mose paa Færöerne. Danmarks Geologiske Undersögelse IV. Række Bd. I Nr. 13. Köbenhavn 1922.
12. *Laugtingsprotokol* 1. 1615—54.
13. *H. Jensen Tusch*: Nordiske Plantenavne. Köbenhavn 1867—71 bls. 231—337.
14. *Aug. Lyttkens*: Svenska Växtnamn Bd. III. Stockholm 1912—15 bls. 1242.
15. *Britten & Holland*: A Dictionary of English Plant-Names. London 1878—86. bls. 336—368.
16. *V. U. Hammershaimb*: Færösk Anthologi I. Köbenhavn 1891. bls. 327—330.